

Poročilo s spletnega pogovora o vplivu pandemije Covid-19 na preprečevanje nasilja po spolu in nudenje podpore žrtvam

29. november 2022

Pozdravni nagovor

Michael J Marble, predstavnik Veleposlaništva ZDA v Ljubljani

Govornice:

Dževada Popaja – strokovna vodja, svetovalka, ustanoviteljica in direktorica Inštituta Emma, Slovenija

Hiba Hamza – programska vodja v organizaciji Development Action without Border - Nabaa, Libanon.

Prof. Dr. Huriye Toker - Yaşar University, Women and Family Research and Application Centre, Turčija

Irma Šiljak – strokovna sodelavka v MEDICA Zenica, Bosna in Hercegovina

Leila Milani – visoka svetovalka na področju zagovorništva v organizaciji Futures without violence, Združene države Amerike

Vesna Dishlijovska – pravnica pri Združenju mladih pravnikov Makedonije (MYLA), Severna Makedonija

Uvod

Zaprta in različne ukrepe, ki so bili uvedeni, da bi zaježili pandemijo Covid-19, je spremljalo naraščanje nasilja v družini in nasilja na podlagi spola. **Pandemija je po celem svetu še dodatno poglobila neenakosti med spoloma.** V Sloveniji je policija poročala, da se je število primerov nasilja po spolu od izbruha pandemije povečalo za dvajset odstotkov, o podobni ali še slabši statistiki pa poročajo tudi iz drugih držav.

Med zaprtji zaradi pandemije je bilo leta 2020 243 milijonov žensk in deklet (starih med 15 in 49 let) po vsem svetu izpostavljenih spolnemu ali fizičnemu nasilju s strani intimnega partnerja (UNWOMEN, 2020). Poleg tega obstajajo različna poročila UNWOMEN, Mednarodne organizacije za delo, Svetovne banke in Svetovne zdravstvene organizacije, ki jasno navajajo, da je pandemija Covid-19 povečala, poglobila in zaostрила razlike med spoloma. Poleg tega je v poročilu Svetovnega gospodarskega foruma za leto 2021 o globalni razliki med spoloma izračunano, da se je **obdobje, potrebno za izničenje razlike med spoloma med pandemijo Covid-19 povečalo z 99,5 leta na 135,6 let.**

Med spletnim dogodkom o nasilju po spolu in Covidu-19, ki sta ga organizirala Zavod Krog in Zavod Emma ob podpori Veleposlaništva ZDA v Sloveniji in Ministrstva za zunanje zadeve Slovenije, je bilo večkrat poudarjeno, da so bile **države** na različnih področjih **slabo pripravljene na pandemijo nasilja po spolu**, ki se je širila vzporedno s pandemijo Covid-19 ne glede na celino, družbeno-ekonomski status določene države, vero, raso itd. Poleg tega na začetku pandemije **zaščita žrtev ni bila prednostna naloga vlad**, ampak ravno nasprotno – dekleta in ženske so bile povsod po svetu, ne glede na državo in družbeno-ekonomski status, izolirane in zaprte s povzročiteljem nasilja v svojih domovih in tako izpostavljene veliko večjemu tveganju kot kadarkoli prej. Kot so poudarile sogovornice, **dom še nikoli ni bil tako nevaren kraj za ženske in dekleta**, ki so bile izpostavljene nasilju s strani partnerjev ali družinskih članov, kot v času pandemije.

Porast nasilja nad ženskami in dekleti se je zgodil v vseh državah. Medtem ko se je nekje povečalo psihično in verbalno nasilje, je v drugih državah prihajalo do porasta primerov fizičnega nasilja, ubojev ter otroških porok. Kot je izpostavila Leila Milani, visoka svetovalka na področju zagovorništva v organizaciji Futures without violence iz ZDA, je v večini držav prišlo do **eksponentnega povečanja nasilja po spolu zaradi treh glavnih dejavnikov:**

- **Gospodarska in socialna kriza**, ki jo je povzročil Covid-19 (na primer v Libanonu je povečana stopnja brezposelnosti in revščine vodila v povečanje nasilja v družini, povečanje števila otroških porok, visoki dolgovi družin so dekleta potisnili v prostitucijo itd.).
- **Omejeno gibanje in družbena izolacija**, ki sta ženske in otroke še dodatno privezali k storilcem.
- **Obstoječe družbene norme in neenakosti med spoloma**, ki spodbujajo nasilje (povsod, a zlasti v konservativnih družbah, kot je na primer turška, kjer so prevlada moškega in s tem povezane tradicionalne prakse bile že pred pandemijo zelo problematične in jasne)

Kljub občutnem porastu primerov nasilja po spolu pa se to večinoma ni odražalo v statističnih poročilih držav, v skladu s katerimi naj bi število primerov nasilja po spolu celo upadlo v primerjavi s preteklimi 10 leti. Takšne statistike so bile zabeležene v večini držav in so posledica povečanega nadzora storilca nasilja nad žrtvijo, ki nima svobode in prostora, da bi nasilje prijavila, prišlo je tudi do ekonomske odvisnosti žrtve od povzročitelja nasilja in povečanega strahu žrtve pred negotovo prihodnostjo.

Večina vlad na začetku krize ni sprejela potrebnih ukrepov, ki bi zaščitili morebitne žrtve nasilja po spolu, hkrati pa so se mehanizmi za preprečevanje Covid-19 izkazali za neprimerne za zaščito žrtev nasilja in pri preprečevanju nasilja. Želje, posebnosti in potrebe žrtev nasilja v državnih ustanovah niso bile v ospredju, zato so bile predvsem **ženske nevladne organizacije tiste, ki so prve nudile pomoč žrtvam nasilja.**

Izzivi na področju preprečevanja nasilja po spolu v kontekstu Covid-19 na ravni držav in organizacij

Eden največjih izzivov na začetku pandemije Covid-19, ki so ga izpostavile govorkerke, je bilo **pomanjkanje finančnih in drugih sredstev**, ki so bila že v osnovi nizka ter so bila ponekod celo znižana, saj je bila vsa pozornost usmerjena v reševanje krize zaradi pandemije Covid-19. Kot je poudarila Leila Milani, so v kriznih razmerah, kot je pandemija, razpoložljiva sredstva za boj proti nasilju po spolu omejena in odločevalci ne razmišljajo o nasilju po spolu kot enem od pojavov, na katere morajo biti države in pristojne institucije pripravljene in se nanje primerno odzvati. Zato je bila večina sredstev in pozornosti usmerjena na omejevanje Covid-19, finančna in druga sredstva za odzivanje na nasilje po spolu pa zmanjšana in posledično so

tisti_e, ki so doživljali_e nasilje, prejeli_e manj podpore in storitev, čeprav so jih potrebovali_e bolj kot kadarkoli prej.

Po besedah Irme Šiljak, strokovne sodelavke v MEDICA Zenica iz Bosne in Hercegovine (BIH) so tudi v BIH, kjer so poročali o nezadostnem in neprimernem odzivu v času pandemije na nasilje po spolu, akterji na tem področju izpostavili omejitve v smislu omejenega delovnika in števila zaposlenih. Zdravstveni delavci so opozorili tudi na pomanjkanje kadrov, nezadovoljivo zaščitno opremo in nezadostno obveščenost o pandemiji ter na nezadostne in neprimerne prostore za delo z žrtvami nasilja v zdravstvenih ustanovah.

Tudi v Libanonu in Turčiji akterji na področju nasilja po spolu niso mogli računati na to, da bodo njihove vlade povečale vire in sredstva za zagotavljanje podpore žrtvam nasilja po spolu. Libanon je bil in je še priča hudi gospodarski krizi, ki jo zaznamujeta inflacija in naraščanje revščine med ljudmi. Enako velja za begunce v Libanonu, od katerih jih 89 % živi pod pragom revščine. To stanje je sovpadalo z zdravstveno krizo zaradi pandemije Covid-19, zaradi katere so bili zdravstveni delavci izčrpani in preobremenjeni. Poleg tega si veliko ljudi še vedno ni opomoglo od eksplozije v Bejrutu 4. avgusta 2020, zaradi katere se mnogi spopadajo s posttravmatskim stresom in čustvenimi travmami.

Podobno neukrepanje v smislu podpore akterjem na področju nasilja po spolu s strani vlade je bilo v Turčiji, ki se je sredi krize Covid-19 celo umaknila iz Istanbulske konvencije in zankala pandemijo nasilja po spolu, ki je širila vzporedno s pandemijo Covid-19. Medtem ko turška država nikoli ni transparentno objavljala števila primerov nasilja v družini v javnosti (v Turčiji je prijavljenih le 11 % primerov nasilja po spolu med tem ko se 4 od 10 žensk sooča z nasiljem), je turško ministrstvo za notranje zadeve celo trdilo, da se je v nasprotju s povečanjem števila nasilja po spolu v drugih državah število primerov nasilja v Turčiji v času zaprtja zmanjšalo v primerjavi z enakim obdobjem lani.

Poleg pomanjkanja sredstev in kapacitet so govorki izpostavile številne izzive, ki so jih zabeležile v lastnih državah in ki so bili hkrati prisotni po vsem svetu. Irma Šiljak je poudarila, da so bili **mehanizmi za preprečevanje Covid-19 v BIH »slepi na spol« in »neobčutljivi na spol«**, kar pomeni da institucije niso upoštevale spolnih specifik in potreb oseb z izkušnjo nasilja, specifično, da dom ni najvarnejši prostor. Opazili so, da je mnogo žrtev izkusilo re-travmatizacijo, saj so jih razmere zaprtja spominjale na vojno obdobje.

Obenem so se akterji soočali s **pomanjkanjem jasnih postopkov za pomoč žrtvam nasilja**, zaposleni pa so se bali za svoje zdravje in tudi za zdravje svojih bližnjih.

V večini držav so opazili tudi **finančno odvisnost žrtev nasilja po spolu in nasilja v družini od storilcev, gospodarsko negotovost in dohodkovne neenakosti med spoloma**. Leila Milani je poročala, da se med krizo, kot je Covid-19, povečujejo neenakosti, ki prispevajo k strukturnemu nasilju, dohodkovna neenakost ne kaže znakov upočasnitve, otroško varstvo je še vedno nedosegljivo itd. In vse to ima negativen učinek na nasilje v družini, ker so sredstva, potrebna, da ženska najde varno zatočišče in si zagotovi neodvisnost, vse bolj omejena.

Gospodarsko negotovost je izpostavila tudi Hiba Hamza – programska vodja v organizaciji Development Action without Border – Nabaa iz Libanona. V Libanonu se je ranljivost žensk in predvsem begunk povečala zaradi težkega finančnega položaja in dolgov družin, zaradi česar so ženske in mladostnice izpostavljene spolnemu izkoriščanju, zlorabam ter otroškim ali zgodnjim porokam. Akterji na področju boja proti nasilju po spolu so opazili tudi povečanje spletnega nasilja, nadlegovanja in izsiljevanja.

Izziv, s katerim se soočajo nekatere države, je tudi **pomanjkanje podpore družinskih članov**, ki ženske, žrtve nasilja, ne sprejmejo nazaj (npr. k staršem). O tem so poročali iz Makedonije in Turčije. Prof. Huriye Toker z univerze Yaşar v Turčiji ter Vesna Dishlijovska, pravnica pri Združenju mladih pravnikov Makedonije (MYLA) sta izpostavili tudi **pomanjkanje in neprimerno porazdelitev varnih hiš in drugih zatočišč** za žrtve nasilja po spolu po Turčiji oziroma Makedoniji.

Tudi Dževada Popaja, strokovna vodja, svetovalka, ustanoviteljica in direktorica Zavoda Emma iz Slovenije, je opozorila na že omenjene izzive, kot je **pomanjkanje neposrednega stika z žrtvami; nezmožnost neposrednega stika z otroki** in pridobivanja vpogleda v dogajanje v družini; zaprtje in potrjevanje mita, da je dom najvarnejši kraj (kar je pripomoglo k povečanju občutkov strahu, tesnobe in nemoči v kontekstu izolacije s storilcem nasilja); **finančne in eksistencialne težave žrtev**; žrtve, ki živijo s storilcem, ne morejo stopiti v stik s ponudniki storitev; organizacijske izzive v zvezi z delom in spremstvom upravičencev do zavodov; **oteženost osebnih razgovorov zaradi prepovedi gibanja med občinami**; oteženost dostopa do kriznega svetovanja; **omejenost dostopa do institucij** in usmerjenost njihovega odziva v elektronsko komunikacijo, za katero niso bili opremljeni in usposobljeni vsi upravičenci oziroma pomoči potrebne žrtve nasilja.

Poleg nedostopnosti institucij se je dogajalo tudi to da se **določene sodne odločbe niso izvrševale** (npr. pravica do stikov z otroci), center za socialno delo ni izvajal stikov pod nadzorom, opažen je bil manjko v skupnem delovanju, povezovanju in usklajevanju s centri za socialno delo, pravosodjem in javnimi zdravstvenimi ustanovami, kar je ženskam in otrokom žrtvam nasilja povzročilo še dodatne travme.

Novi in prilagojeni ukrepi na ravni držav in organizacij za preprečevanje nasilja

Kot je bilo že omenjeno, so bile **nevladne organizacije**, ki delajo na področju pomoči ženskam, **v ospredju v večini držav na področju podpore osebam z izkušnjo nasilja**. Kot je poudarila Irma Šiljak iz organizacije MEDICA Zenica, je to od njih zahtevalo reorganizacijo načinov dela. Eden izmed njih je bil **vzpostavitev nove telefonske linije**, ki bi zagotovil podporo tistim, na katere je situacija najbolj vplivala. Medica je tudi organizirala akcijo, v katero so vključili svoje uporabnice, ki so izdelovale in distribuirale zaščitne maske med lokalnim prebivalstvom. V akciji je bilo izdelanih 50.000 mask. Poleg tega so se odzvali tudi na potrebe najbolj ranljivih kategorij žensk (osebe z izkušnjo SNNS, matere samohranilke, ženske, ki so med pandemijo ostale brez službe, marginalizirane ženske,...) tudi v obliki **distribuiranja donacij**.

Tudi v Makedoniji so razvili novo mobilno aplikacijo, imenovano "Be safe", pri Zavodu Emma so podaljšali čas obratovanja dežurnega telefona, v Libanonu pa je Naba'a vzpostavila tudi novo telefonsko linijo, ki je delovala in še deluje 24/7. V nasprotju z večino drugih držav je Naba'a v Libanonu nadaljevala z **obiski ranljivih žensk na domu** s spoštovanjem epidemioloških omejitev (maske, razkužila itd.) in spremljala primere preko spleta ali z individualnimi srečanji v živo. Organizirali so tudi **poklicna usposabljanja** za dekleta iz posebej ranljivih družin, saj so ugotovili, da usposabljanje v kombinaciji s **psihosocialno podporo** spodbuja njihovo samozavest in pozitivno samopodobo. Marginaliziranim skupinam so zagotovili stalno psihosocialno podporo, programe opolnomočenja za ženske in dekleta ter pokrili osnovne potrebe najranljivejših družin, zlasti tistih z begunskim ozadjem.

Pomemben ukrep v boju proti nasilju po spolu med pandemijo Covid-19 je bilo **ozaveščanje**. Naba'a je na primer **preko družbenih medijev in delavnic** (ki so jih izvajale dekleta in matere) pošiljala kratka sporočila, **kako se zavarovati pred nasiljem po spolu, o zgodnjih porokah, o pravicah otrok in žensk** prek aplikacij, npr. aplikacije Whatsapp. Poleg tega so izvajali tudi

obiske družin, v katerih so dekleta med 10. in 18. letom starosti, da bi jih seznanili o nevarnostih zgodnje poroke, pomenu izobraževanja in o tem, kako pridobiti podporo različnih organizacij.

Zagovorništvo je bilo med pandemijo tudi eden od glavnih stebrov boja proti nasilju po spolu v organizaciji Futures without Violence. Čeprav organizacija sama ne nudi neposredne podpore žrtvam nasilja, so nenehno **spremljali, kaj se dogaja na terenu, da bi svoja zagovorniška prizadevanja in politike gradili na dejanskih potrebah**. Njihova glavna ugotovitev je bila, da primanjkuje sredstev za storitve preprečevanje nasilja po spolu in za zaščito žrtev, zato so **povečali prizadevanja in lobirali pri ameriških kongresnikih in administraciji za pridobitev dodatnih sredstev** in uspeli, da sta uredba CARES Act in načrt American Rescue Plan zagotovila 45 milijonov dolarjev za zavetišča, izvajalce storitev in druge nujne potrebe ter nujno varstvo otrok.

Poleg tega so v organizaciji Futures without Violence odločevalce in ameriško administracijo **ozaveščali, zakaj in kako pandemija Covid-19 vpliva na ženske**. Prizadevali so si za doseganje sprememb v miselnosti in s konkretnimi primeri učinkovitih rešitev in najboljših praks lobirali pri odločevalcih, **da bi odpravili vrzeli v politikah, sprejetih kot odziv na Covid-19, glede nasilja po spolu in potreb potencialnih žrtev spolnega nasilja**.

Poleg tega so se vključevali v pogovore in **zagotavljali informacije**, izvajali seminarje in usposabljanja o tem, **kako gospodarska neenakost in ekonomska odvisnost ženske – predvsem v kontekstu pandemije – vplivata na strukturno in dolgotrajno nasilje**.

Organizacija Futures without Violence je sicer tudi na področju izobraževanja izvedla **usposabljanja za več kot 25.000 strokovnjakov**, vključno z zdravniki, medicinskimi sestrami in organizacijami za zaščito otrok itd., o tem, **kako se odzvati na nasilje v družini med pandemijo**.

Ozaveščanje in zagovorništvo sta v nekaterih državah privedla do **nekaterih pomembnih sprememb**. Kot je pojasnila Vesna Dišlijovska se je v Makedoniji začelo usklajevanje Kazenskega zakonika z Istanbulsko konvencijo (s sprejetjem amandmajev za uskladitev KZ s konvencijo) in **sprejetje novega zakona o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini**. V novem zakonu je nasilje v družini prvič prepoznano kot nasilje na podlagi spola. Zakon tudi zavezuje pristojne ustanove, da v postopkih na področju nasilja po spolu in nasilja v družini ukrepajo upoštevajoč interese in potrebe žrtve. Poleg tega zakon določa odstranitev storilca iz stanovanja in prepoved približevanja domu na predlog policije sodišču brez sodne

obravnave in uvaja prekrškovne globe za ustanove v primeru neravnanja v skladu z zakonskimi določili za varstvo žrtev nasilja v družini in nasilja po spolu.

V BIH se je ugotovilo, da je potrebna revizija protokola o skupnem sodelovanju, ki mora biti v skladu z mednarodnimi standardi Istanbulske konvencije in CEDAW konvencije, ter revizija integriranih smernic za odziv v kriznih situacijah, kot je Covid-19. Ugotovitev izhaja iz neodzivnosti sektorjev, ki bi se morali odzvati v primerih nasilja in nuditi lahko dostopne splošne in specializirane storitve.

Poleg tega so bile v BIH na podlagi začetnega pomanjkanja odzivnosti oblikovane smernice za tiste, ki prvi pridejo v stik ali napotijo žrtve: policijo, centre za socialno delo, zdravstvene ustanove in nevladne organizacije.

Dževada Popaja in Irma Šiljak sta izpostavili tudi **pomen medijev** pri ozaveščanju o nevarnosti nasilja. V tem pogledu so pomembni močnejši in inovativnejši pristopi oglaševanja in poročanja. MEDICA Zenica je prek medijev na primer promovirala akcijo "Križa ni izgovor za stanje v zdravstvenih ustanovah, kjer žrtve nasilja trpijo in čakajo."

Izkušnje in dobre prakse na področju boja proti nasilja po spolu in zaščite žrtev v kontekstu Covid-19

Po mnenju Leile Milani je treba v krizah, kot je pandemija, **vse storitve za zaščito žensk in deklet uvrstiti med kjučne in nujne storitve ter zagotoviti, da se finančna sredstva zanje ne zmanjšajo**, da se storitve ne zmanjšajo in da se osebju, ki nudi podporo in dela na tem področju, zagotavlja dodatno podporo in da se njihovo delo intenzivira. **Okrepiti je treba storitve**, kot so psihosocialna pomoč in zdravstvena oskrba, stanovanjske storitve vključno z varnimi hišami, policijske in pravosodne službe itd. Kot je poudarila tudi Vesna Dišlijevska, je treba **zagotoviti, da ima država zadostne zmogljivosti za odzivanje na potrebe žrtev nasilja v družini in nasilja po spolu** (npr: zadostno osebje, vozila za prevoz itd.).

Kot je povedala Dževada Popaja, je v takih kriznih razmerah **zelo pomembno, da upravičenci vedo, kje dobiti pomoč, in da obstaja ozaveščenost o obstoječih storitvah**. Pomembno je, da so **informacije strateško locirane** (npr. v trgovinah z živili, na določenih izdelkih,...), da so strokovnjaki poučeni o uporabi sodobnih tehnologij, virov in infrastrukture. Treba je povečati ozaveščenost o tem, kako poiskati pomoč, kakšne so vrste podpore, o razpoložljivosti

zavetišč, vlada mora zagotoviti dovoljenje za izhod od doma v primeru nevarnosti kljub karanteni, ozaveščati o kaznivi naravi nasilja v družini ipd.

Leila Milani je tudi poudarila, da je **pomembno identificirati točke, kjer bi osebe z izkušnjo nasilja lahko našle potrebne informacije ali bile napotene na institucijo, ki bi jim nudila storitve in podporo.** V situacijah, kjer pride do skrajne in nenadne omejitve gibanja ali karantene, obstaja le nekaj točk, kjer lahko žrtev komunicira s komer koli in storilec ni prisoten. Zato je pomembno določiti te točke (na primer centri za distribucijo hrane in/ali gotovine, trgovine, lekarne, ipd.) in razmisliti, ali in kako je mogoče informacije o razpoložljivih storitvah za žrtve nasilja po spolu varno posredovati prek teh vstopnih točk. Poleg tega je pomembno, da so **akterji na teh točkah oziroma lokacijah opremljeni z orodji in znanjem o tem, kako prepoznati in vzpostaviti stik z žrtvami.**

Po besedah Leile Milani se žrtve v času Covid-19 obračajo predvsem na dve vrsti ustanov: **zdravstvene ustanove in organizacije civilne družbe, predvsem take, ki nudijo pravno pomoč.** V zdravstvenih ustanovah je zato treba zagotoviti, da se vsi zdravstveni delavci zavedajo tveganja nasilja po spolu in zdravstvenih posledic ter da lahko pomagajo žrtvam, ki razkrijejo, da so bile izpostavljene nasilju, tako da nudijo prvo podporo in ustrezno zdravljenje. Prav tako je treba **zagotoviti, da imajo zdravstvene ustanove na voljo vzpostavljene posodobljene napotitvene mehanizme, da zdravstveni delavci vedo zanje in da imajo osnovna znanja na področju nasilja po spolu. Prikazi napotitvenih mehanizmov** bi morali biti na jasnih mestih v zdravstvenih ustanovah. Zdravstveno osebje je treba spodbujati, da v vseh operativnih zdravstvenih ustanovah, vključno s tistimi, ki zagotavljajo testiranje ali zdravljenje oseb z virusom Covid-19, **proaktivno dajejo informacije o storitvah in direktnih telefonskih linijah za žrtve nasilja po spolu.**

Kar se tiče organizacij civilne družbe, ki nudijo pravno pomoč, je treba zagotoviti, da imajo na voljo **zadostna sredstva in da se njihove dobre prakse in delo krepi, spodbuja in promovira.** Te organizacije bi morale imeti dovoljenje za nadaljevanje dela tudi v času zaprtja. Njihove izkušnje in dobre prakse je potrebno deliti z odločevalci, ki bi morali upoštevati izkušnje in znanje nevladnih akterjev pri oblikovanju politik in zakonov. Državni akterji bi morali biti pripravljeni na krizo in proaktivno vzpostaviti protokole za ravnanje v kriznih razmerah.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ZUNANJE ZADEVE

Kot je še poudarila Leila Milani, **bi osebje in prostovoljci, ki delajo v relevantnih sektorjih, morali biti opremljeni z ustreznimi kontaktnimi informacijami, z vizualnimi prikazi napotitvenih mehanizmov, s telefonskimi številkami izbranih varnih lokacij itd.** Ker se okolje in razmere v času pandemije in v podrobnih krizah hitro spreminjajo, se vzporedno spreminjajo in prilagajajo tudi storitve. Zato je treba zagotoviti, da so osebje in prostovoljci v vseh sektorjih opremljeni za **zagotavljanje točnih in posodobljenih informacij o razpoložljivih storitvah** za žrtve nasilja po spolu ter **da se zavedajo omejitev** (tj. da ne obljubijo preveč). Zato je potrebno preveriti s strokovnjaki na področju nasilja po spolu, da bi vedeli, kaj je na voljo; kakšne so trenutne omejitve in katera so ključna sporočila in informacije o razpoložljivih storitvah za žrtve nasilja po spolu.